

Hangi Osmanlı

Yeni Dönemin, Yeni Türkiye'sinin, Yeni Ortaya Çıkmış Yiyici Yazarları Osmanlıyı övüp, Atatürk Türkiye'sini kötülemek için ellerinden geleni yapıyorlar. Onlara göre Osmanlı cennetti, Cumhuriyet cehennem; Utanmasalar Osmanlı Devletini, Atatürk'ün yaktığını bile söyleyecekler. Yçlerinde utanmazlığı buraya kadar tapyanlar da yok deil.

17. Yüzyılın büyük bilim bilimcisi Katip Çelebi'nin tanıklığıyla, Osmanlı'nın Kanuni Sultan Süleyman'a kadar doğru çizgide olduğunu söyleyebiliriz. Felsefe, bilim ve din birlikte okullarda okutuluyordu. Sonra felsefe yasaklandı, bilimler yararlı yararsız diye sınıflandırıldı ve çoğaltılmıy dinin bilgileri her peyin temeli yapıldı. Çöküp böyle başladı, diyor, Çelebi...

Yeni Dönemin, Yeni Türkiye'sinin, Yeni Ortaya Çıkmış Yiyici Yazarları Osmanlıyı övüp, Atatürk Türkiye'sini kötülemek için ellerinden geleni yapıyorlar. Onlara göre Osmanlı cennetti, Cumhuriyet cehennem; Utanmasalar Osmanlı Devletini, Atatürk'ün yaktığını bile söyleyecekler. Yçlerinde utanmazlığı buraya kadar tapyanlar da yok deil.

17. Yüzyılın büyük bilim bilimcisi Katip Çelebi'nin tanıklığıyla, Osmanlı'nın Kanuni Sultan Süleyman'a kadar doğru çizgide olduğunu söyleyebiliriz. Felsefe, bilim ve din birlikte okullarda okutuluyordu. Sonra felsefe yasaklandı, bilimler yararlı yararsız diye sınıflandırıldı ve çoğaltılmıy dinin bilgileri her peyin temeli yapıldı. Çöküp böyle başladı, diyor, Çelebi...

Gelelim fes hayranı Osmanlıcıların yere göde koyamadıkları Osmanlı'nın hallerine, tarihten yapraklar vererek: Doğan Avcıoğlu'nun "Türkiye'nin Düzeni" eserinden bazı alıntılar yaparak dönemi birlikte hatırlayalım.

Önce
1838 Balta Limanı Antlaşmasını hatırlatalımız.

İngiliz Dışişleri Bakanı Palmerston'un "Capo d'Opera Paheser" diye selamladığı antlaşma, Osmanlı İmparatorluğu'nu serbest ticarete en ileri biçimde açmaktadır. Nitekim 1849'da Palmerston "Ticaret ilipkilerinde Osmanlı devleti, bütün öteki devletlerden çok serbest müsaadelerde bulunmaktadır" diye bizi övecektir. Gerçi daha önce de yabancılar, kapitülasyonlardan yararlanmaktaydılar. İthal malları, ancak yüzde 3 gibi önemsiz bir gümrük resmi ödemekteydi. Hatta yüzde 3'ün Türk parası karşılığı belli senelerde tespit edildiğinden ve antlaşmaların imzalandıkları tarihlerden önceki yıllarda önemli fiyat yükselmeleri olduğundan, yüzde 3 gümrük resmi, gerçekte yüzde 1-1,5'ten ibarettir. Ayrıca Avrupalılar, vergi ödemezlerdi. Bununla birlikte, Osmanlı İmparatorluğu'nda serbest ticarete önemli kayıtlar getirilmeydi. İç ticaret Osmanlı tebaasına aitti. Yabancı tüccar, iç ticarete girip yerlilerle rekabet edemezdi. Birçok malın alım-satımı, bir ruhsat bedeli karşılığında belli kiplerin tekeline verilmişti. Üretici, malını ruhsat sahibi bu kiplere satmak zorundaydı. "Yed-i vahit=tekel" denilen bu usul, yalnız hububat vb. gibi iç ürünlere değil, ithal mallarına da uygulanmaktaydı. Mesela kahve ithal edenler, mallarını yed-i vahit, yani tekel sahibine satmakla yükümlüydüler. Mısır'da Mehmet Ali, bu yed-i vahit usulünü dıy ticareti devletleştirme yolunda

kullanmıyb, bu sayede elde ettiği gelirlerden, güçlü bir ordu ve sanayi kurma yolunda geniþ ölçüde yararlanmıyptı.

Bu tekel durumu, İngiliz tüccarların rahatsız ediyordu. Nitekim Palmerston, 30 Kasım 1833'te İstanbul'daki sefirine yazdığı mektupta, "Yed-i vahit usulünü kaldırmaya çalışpın" direktifini vermektedir. Palmerston'a göre, "imalâtçı, mamullerini, alıp fiyatlarını kendileri tespit eden imtiyazlı kimselere satmak zorunda bırakıldıkça, Türk sanayinin ileri gitmesi olanaksızdır. Bundan başka iç ticaretten geniþ ve çeşitli vergiler alınmaktaydı, Emtianın bir pehirden ötekine nakli, ruhsat tezkeresi gerektirmekteydi. Püphesiz, kapitalist gelişme yoluna girmeye niyetlenen bir Türkiye'nin, iç ticarete, getirilen prekapitalist düzene özgü bütün bu kayıtları kaldırması lüzumluymdu, ama yüksek gümrük duvarlarıyla ileri kapitalist ülkelerden kendi iç pazarını korumak partıyla. Oysa 1838 Antlaşması ile, dıþa karpı korunma tedbiri getirilmeden içindeki kayıtların kaldırılması, ülkeyi, Av-upa'nın açık pazarı yapmıyptır.

1838
Osmanlı-İngiliz Ticaret Antlaşmasından söz ediyorduk.

Antlaşmanın belli baplı hükümleri şöyle özetlenebilir:

1-Antlaşma, Osmanlı İmparatorluğunun, bütününde uy-gulanacaktır (Mısır'ın kapitalist gelişmesinde stratejik rol oynayan dıþ ticaret tekeli, bu antlaşmaya dayanarak yıkılmıyptır).

2-"İlebet mer'î ve muteber" olduğu belirtilen antlaşma hükümlerinden, öteki bütün devletler yararlanabilecektir ("Nitekim öteki Avrupa devletleriyle de aynı tipte antlaşmalar imzalanmıyptır).

3-Kapitülasyonlar devam edecek, antlaşmayla tanınan-yeni imtiyazlar, eskilerine eklenecektir.4-İngiliz tüccarlarının ortakları ve adamları için de İngiliz tüccarlarına tanınan bütün haklar sağlanacaktır.

5. Gerek iç, gerek dıþ ticaret amacıyla, İngiliz tüccarları, ortakları ve adamları, memleketin her tarafında her çeşit emtiayı, "bilaistisna" alıp satabileceklerdir.

6-Yed-i vahit usulü, "bilküllüye terk ve iptal" olunacaktır.

7-Emtia alımı ve nakli için tezkere istemeyektir. Tezkere isteyen vezirler ve memurlar, devletçe "biddetle takip olunacaklar ve İngiliz tüccarların bu yüzden uğrayacakları zararlar tazmin edilecektir.

8-İngiliz tüccarı, ortakları ve adamları, iç ticarete, en imtiyazlı yerli tüccardan fazla vergi ödemeyecektir.

9. Yhraç mallarından, ihracatın yapılacağı iskeleye kadar hiçbir vergi alınmayacak, iskelede yüzde 9 vergi alınacaktır.İskeleden ihracında ayrıca yüzde 3 gümrük resmi verilecektir.

10. Ýthalâta yalnız yüzde 3 ithal resmi ödenecektir.

Ayrıca yüzde 2 oranında ek vergi alınacaktır. Bunun dýbýnda it-hal mallarý, memleketin her tarafýna vergisiz gidecek, bir yerden öbür yere tekrar tekrar götürölüp getirilse dahi, vergi ödenmeyecektir (Buna göre, bir Osmanlý tüccarý, içindeki bir yerden öbür yere götürüp satacađý emtia için yüzde 12 vergi öderken yabancı tüccar, ortaklarý ve adamlarý yüzde 5 vergi vereceklerdir! Nitekim Ýngiliz Dýbþileri Bakanlýđý arþivlerinde bulunan bir belgede, bu acayip durum þu sözlerle belirtilmektedir: “1838 Antlaþması, Türk sanayine Edirne Antlaþmasýndan çok daha zararlıdır. 1829 Edirne Antlaþması, hiç olmazsa, yaban-cý emtiasýna, yerli ürünlere oranla bir imtiyaz vermemiþti...

11-Bu antlaþmanın Ýngiliz mallarýna ve tebaasýna tanýdýđý imtiyaz ihlâl olunmadýkça, Osmanlý devleti, iç iplerinin yü-rütülmesinde “iz’aç” edilmeyecektir.

12-Ýngiliz tebaasý ve adamlarý, yalnız Ýngiliz mallarýný deđil, dýþ ülkelerden gelmiþ her türlü emtiayý ülkenin her yerinde serbestçe alýp satabilecektir. Bunlar için yalnızca yüzde 3 ithal resmi ve yüzde 2 ek vergi ödenecektir ki, bu da, yeni ve önemli bir imtiyazdır.

13-Yabancı emtia, Boðazlardan serbestçe geçecek, Osmanlý limanlarında bir gemiden ötekine aktarma edilebilecek, transit serbest olacak, bu muamelelerden ayrıca hiçbir resim alınmayacaktır.

1838 Osmanlý-Ýngiliz
Ticaret Antlaþmasının sonuçlarını hatýrlayalım:

Prof.
Ömer Celâl Sarç, Tanzimat ve Sanayimiz adlı incelemesinde, bu iflâsın bilançosunu yapmaktadır.

Ávrupa
fabrikalarının rekabetinden, önce pamuklu sana-yi zarar görmüþtür. Ýstanbul ve Avrupa Türkiye’sinde bu sanayi zayıflatýlmýþtır. Fakat pamudu aile içinde iplayenler, sefaletle düþmek pahasına, dayanmýþlardır. Serbest ticaret yoluyla mucizeler vaat eden Urquhart, “Ýngiliz pamuk ipliklerinin ithali dolayısıyla, kazançlar yarıya, hattâ bazen üçte bire inmiþtir. Ancak bu ithalat, dâhilde fiyatlarý düþürmek ve Türkiye pa-muk Ýpliklerinin ihracatını durdurmakla beraber, aile sanayinin hissedilir derecede yerini alamamýþtır” demektedir. Fakat zamanla sanayinin çöküþü hızlanmýþ ve yaygınlaþmýþtır. Önce pamuk, sonra ipek sanayi buhrana sürüklenmiþtir. Viquesnel, 1845-1855 yıllarına ait olan eserinde. Pam, Halep, Amasya, Diyarbakýr, Bursa gibi behirlerde, ipek tezgâhı sayısının gittikçe azaldýđını yazmaktadır, Hommaire de Hell'e göre “boyalı bezlerin bütün halk sınıflarına nüfuzu” ipek sanayini yýkmýþ-tır. 1847'den önceki yıllarda Bursa, 25 bin okka ipek iplayen bir tezgaha sahipken, islenen ipek miktarı 4 bin okkaya, tezgah sayısı 75'e düþmüþtür. 1851'de Mordtmann, “Unutmayalım ki, Ýstanbul'da hâlâ, hemen hemen hiçbir ecnebi ipekli kumaşın ithal edilmediđi zamanlarý pek iyi hatýrlayan birçok ta-cir vardır. Halbuki þimdi, Marsilya ve Trieste'den gelen her vapur, Milano. Lyon ve Ýsviçre'den balyalarca ipekli getirmektedir” demektedir.

Serbest
ticaret döneminde, bir köylü sanayi sayılabilecek olan ipek ipliği yapımı dahi sarsıntı geçirmektedir. Köylü, iplik yapımı yerine, kozayı iylemeden satmaktadır. Mordtmann’a göre “birçok yıldan beri, gerek Amasya’da gerek Türkiye’nin öteki yerlerinde, kozalar, Avrupa kurumları tarafından satın

alýnmaktadýr. Bu durum, Türk sanayi bakýmýndan sakýncaly ise de, üretici, iplik yapýmý yerine, koza satmaktan daha çok yararlanmaktadýr. Avrupa iplikçisi, Türk iplikçisinden daha yüksek fiyatlar ödediði sürece, bunun önüne geçilemeyecektir.”

1932

yýlýnda Millet Meclisi’ne sunduđu bir raporda, Milletvekili Hayrettin, eskiden bir ipek þehri olan Bilecik’in serbest ticaretten sonraki durumunu þöyle özetlemektedir: “Vaktiyle gümrük kapýlarýný ardýna kadar açtýđýmýz sýralarda, Avrupa iplikçisi, Bilecik vilayetinde dutluklarý kökünden söküp atmýptýr.”

Böylece

1838-1850 arasynda yerli üretim yok oldu. Yüzyýllarýn birikimi Avrupa mallarýný satýn almak için harcandý. Yeniden satýn almak ve yeni hayat biçimini sürdürürebilmek için dýpardan borç almak ihtiyacı ortaya çýktý. Batýlýlarýn istediði de buydu.

Ýlk

borçlanma anlaþması, Reþit Paþa’nýn sadrazamlýđý sýrasýnda, 1850 yýlýnda yapýlmýptýr. Ne var ki, eski tereddütler sürdürdünden, Reþit Paþa, sadrazamlýktan uzaklaþtýrýlýnca, Bakanlar Kurulu borç alma mukavelesini feshetmiþtir. Devlet, bu yüzden 2 milyon 200 bin Frank kadar bir tazminat ödemek zorunda kalmýptýr. Fakat 1854’te borç alma çýđýrý açýlmýptýr.

Ýpte bu

partlar altýnda ilk borç alma, Dent Palmer and Company aracýlýđýyla yapýldý. 3 milyon Ýngiliz Lirasý tutarýndaki borçlanma tahvillerinin faizi yüzde 6, ihraç fiyatý ise yüzde 80 idi. Yani 100 lira borçlanýlýyor, gerçekte 80 lira alýnýyordu. Ayrýca bankalara bir sürü komisyon ödeniyordu. Bu nedenle, Mýsýr vergisi gibi sađlam bir karþýlýk da gösterildiði halde, 3 milyon Ýngiliz lirasý borçlanan devletin eline 1.5 milyon geçti.

Ýlk

borçlanmalar dizisinin sonucusu, 1874 yýlýnda yüzde 43.5 ihraç fiyatý üzerinden aktolundu. Ýpin ilgi çekici yaný, “Aman para verin” diye yalvaran her zaman biz deðildik. Batý sermayedarlarý ve onlarý destekleyen hükümetleri, “borç para alýn” diye bize baský yapıyorlardý. Ýngiliz devlet adamlarý Parlamentoda, Osmanlý borç alýmýnýn babarýsýný sađlamak için Türkiye’ye övgü düzüyor, Abdülaziz gibi padiþahlarý göklere çýkaryyorlardý: Türkiye zengindi ve kalkýnma yolundaydý.

Deđerli

okuyucum günümüzü anlatmýyoruz. Tarihimizden söz ediyoruz. Siz günümüzü anlattýđýmýzý mı sandýnýz.

1838 Osmanlý-Ýngiliz Ticaret Antlaþması sonucunda

ülkemize Liberal kapitalist uygulamalar girdi; Osmanlý ekonomisi çöktü. 1854’te borç almaya baþladýk. Borçlarýmýzý ödeyemeyince neler olduđunu hatýrlayalım:

Rus taraflýsý bilinen ve “Mahmudof” denilen Mahmut

Nedim Paþa’nýn, Ýngilizler ise Mithat Paþa’yú tutuyorlardý. 1875 yýlýnda belli bir süre borç faizlerinin yüzde 50’sinin ödeneceđini açýklamasý üzerine, Avrupa’da kýyamet koptu. Osmanlý Devletinin toprak bütünlüđünü garanti ettiđini unutan Avrupa, borcunu ödemeyen imparatorluđu Ruslar eliyle bir ders verdi. Ruslar, ancak Yeþilköy önlerinde durduruldular. Ýngilizlere Kýbrýs adasý rüþvet verilerek, Ruslarýn empoze ettiði ađýr partlar biraz hafifletilebildi. Bununla birlikte, borçlar konusunda bütün Avrupa devletleri ortak bir görüþe sahipti. Nitekim 1878 Berlin Kongresi’nde, Türk baþ delege si Kara Todori Paþa’nýn

itirazlarına rağmen, devletler, İstanbul'da, Osmanlı Maliyesini yönetecek Milletlerarası bir mali komisyon kurulmasını kabul ettiler. Devlet bütçesini bu komisyon yapacak ve uygulanmasını denetleyecektir! Bu kararın Babıali'de yarattığı telâh içinde ehven-i ber sayılan Düyunu Umumiye sistemi, Muharrem Kararnamesi ile 1881'de yürürlüğe kondu.

Bütün devlet gelirlerinin yüzde 31.5'u Düyunu Umumiye elindedir. Yalnız tütün, tuz vb. gibi dolaylı vergiler değil, dolaysız vergilerin yüzde 22,9'u da bu kurumun kontrolindedir.

Düyunu Umumiye Meclisi vergileri toplamak için genip bir örgüt kurmuştur. 1912 yılında bu idarede 8931 memur çalışmaktadır. Bunların 5653'ü sürekli, 3253'ü geçicidir. Tabrada idarenin. 693 memuriyeti vardır 1910 yılında ise, Maliye Nezareti'nin memur sayısı 5472'den ibarettir. Parvus'un deyişiyle, örgüt, derece metindir ki, hin-i hacette Maliye Nezareti yerine kaim olabilir.

Düyunu Umumiye personelinin tayin ve azli, doğrudan doğruya Meclis'e aittir, yani bunların Türk devleti ile hiçbir ilişkisi yoktur. Ama bu personel, görevlerinin ifasında, devlet memuru sayılmaktadır. Osmanlı memurları, bunlara yardımcı ol-makla yükümlüdür. Devletin tayin ve azledemediği bu personel, devletten emekli maası almak hakkına sahiptir. Yabancı personele dahi, devlet hesabına emekli maası verilmesi için, bir kasa kurulmuştur. Parvus buna "görülmemiş hal" demektedir.

Devlet gelirlerinin büyük kısmına el koyan bu idare. Osmanlı Hükümetinin ricası üzerine, bazı vergileri de onun adı-na tahsil etmektedir. Ayrıca Avrupa'dan 1881'den sonra yapılan istikrazlara karşılık gösterilen yeni devlet gelirlerinin toplanıp alacaklılara ulaştırılmasını sağlamaktadır.

Demek ki, Düyunu Umumiye, yalnız devlet borçlarına karşılık gösterilen gelirleri toplayıp dağıtmakla yetinen bir kurum değildir. Tuz gibi bazı kaynakları kendi işletmektedir. Ydareye tahsis edilen bütün gelirini, kurduğu başka bir şirket aracılığıyla sağlamaktadır. Ayrıca, yabancı sermayenin riziko yüklenmeden Ymparatorluğa gelmesini gerçekleştiren bir garanti kurumudur. Meclis üyelerinin hemen hepsi, demiryolu şirketlerinin ve öteki yabancı sermaye kuruluşlarının yönetim kurullarında yer almışlar ve şirketlerin isteklerini devlete karşı başarıyla savunmuşlardır.

Ydarenin 2 milyon lira ihtiyat akçesi vardır. Yani Düyunu Umumiye, borçların ödenmesi için gerekli olandan daha fazla miktarda kaynağa el koymaktadır. Bu para, devlettir. Ama Düyunu Umumiye, bunu İtalyan, Alman, Fransız, İngiliz, Macar ve Japon tahvillerine yatırmış, Osmanlı Hazine Tahvilleri almaktan kaçınmıştır. Böylece, Düyunu Umumiye, Osmanlı Devleti'nin parasıyla, İtalyanların Trablusgarp savaşının finansmanına dahi katılmıştır.

Türkçü Yusuf Akçura, iyi anlatmaktadır: "Efendiler, büyük veya küçük her sermayedar kapana tutacağı fert veya millet hakkında aynı usulü takip eder, kapana yem asar, yani ferde veya millete ödünç para verir, ikrazatta bulunur. Pekala bilirsiniz ki, oğlunu evlendirmek için, yahut tarlasını alabilmek için kasabada Avrupa büyük sermayesinin, Osmanlı Bankası namını taşıyan İngiliz-Fransız Bankası, Credit Lyonnais, Deutsche Bank, Banco di Roma ilh... Vasıtalarıyla (Türkiye'yi) nasııl zapt ve yadma ettiklerini anlarsınız"

Ne demişti Mehmet Akif: "Tarihi tekerrür diye tarif ediyorlar, Hiç ibret alınsaydı tekerrür mü ederdi?"

Diyorum ki, bir dönemdir uygulanan “neoliberal politikaların” Ülkemizi ne hale getirdiğini ve gerçek durumun ne olduğunu anlamak için bir de tarihi yeniden okumak gerekti. Dört yazıdır bunu yapmaya çalıştım.

Namık Kemal ZEYBEK

24.11.2016

www.aybegazete.com